

Košice, obchod a obchodné cesty v stredoveku

Mesto Košice bolo oddávna významným strediskom domáceho i zahraničného obchodu, čo výrazne prispelo k jeho dominantnému postaveniu v severovýchodnom Uhorsku. Bohatstvo získané obchodom bolo následne využité na získanie veľkého pozemkového majetku a aj ďalších privilégií, ktoré len utvrdzovali prominentné postavenie mesta.

Na obchodný život v Košiciach vo významnej miere pôsobila geografická poloha mesta: ležalo pri strete nížiny a hôr, prechádzali cez ne hlavné obchodné cesty, prostredníctvom ktorých bolo možné okrem iných dostať sa do Poľska aj Ruska. Tieto obchodné cesty sa vyvíjali od raného stredoveku.

Už v najstaršej zmienke o meste Košice z r. 1230 sú zdokumentované dve obchodné cesty. Jedna smerovala od Slanca (castrum Salis) cez Kokšov po západnej strane Hornádu priamo do Košíc. Druhá obchodná cesta viedla od Torusy popri opátstve v Krásnej a Barci do Košíc. Obidve cesty sa pretínali na území medzi Hornádom a osadou Lubina. Takéto smerovanie ciest je potvrdené aj o storočie neskôr, roku 1337. Nad Kokšovom sa vtedy opisovaná cesta rozdejovala. Jedna pokračovala po západnej strane Hornádu na juh do Nižnej Myšle, druhá prekračovala Hornád smerujúc na Nižnú Hutku a cez Bohdanovce viedla do Slanca. V úseku medzi Slancom a Bohdanovcami je označená výslovne ako „*via de villa Zalanch ad Cassam ducentem*“ - cesta zo Slanca do Košíc. Lubinský úsek veľkej cesty zo Slanca pretrval celé storočia. Podobne pretrvala do polovice 20. storočia aj spoj z Krásnej cez Barcu do Košíc.¹

Ako je vidno už z tejto prvej písomnej zmienky, Košice vstúpili na európsky trh v polovici 13. storočia. Košičania mali uľahčenú situáciu aj tým, že po tatárskom vpáde bola z konkurenčného boja vyradená uhorská nížina, čo viedlo k ekonomickej konjunktúre v podhorských oblastiach. Zároveň sa nevídane rozmohli námorné spoje a stabilizovala sa pravidelná morská preprava. Vzmohli sa aj prístavy na Balte, čo malo za následok rozvoj riečnej dopravy na baltských prítokoch (Rýn, Labe, Odra, Visla, Dvina). Tieto riečne prístavy sa stali významnými prekladiskami tovaru a umožnili tak prepravu tovaru aj do vtedy ťažko dostupných krajov vo vnútrozemí.²

Medzi obdobie po tatárskom vpáde, odkedy máme prvé správy o východoslovenských bránach a cestách vedúcich priamo na sever do Poľska a prelomové roky kraja 1270-1280 datujeme narastanie vnútorných i vonkajších premien, ktoré viedli k presunu ťažiska orientácie trhov miest severovýchodného Uhorska z predkarpatského smeru západ-východ (Dunaj-Pešť-Luc-Mukačevo-Rus) na cezkarpatký smer juh-sever (Košice-Prešov-Bardejov-Krakov-Toruň).³

Zmenu v orientácii rozmáhajúcich sa východoslovenských (predtiských) a poľských trhov na smer juh-sever rozhodujúcou mierou podmieňovala i zmena európskeho záujmu o tovary. Prv to bol takmer výlučne luxusný tovar. Od konca 13. storočia a najmä v 14. storočí

---

¹ Halaga, Ondrej H. Počiatky Košíc a zrod metropoly. Košice : Mesto Košice, 1992, s. 125-126.

² Halaga, Ondrej H. Počiatky Košíc a zrod metropoly. Košice : Mesto Košice, 1992, s. 372.

³ Halaga, Ondrej H. Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom 1275 – 1526. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 93-94.

vystupujú stále viac do popredia tovary masovej spotreby (stredne drahé a lacné látky, požívatinu, suroviny).⁴

Za čias Arpádovcov sa mesto Košice stalo miestom výberu cla zahraničného obchodu tzv. tridsiatku, ktorý zaviedol uhorský kráľ Ondrej II.⁵ Do druhej polovice 14. storočia musel každý obchodník, ktorý prichádzal zo zahraničia na miestach výberu tridsiatku zastaviť, vybaliť tovar a zaplatiť pohraničné clo zodpovedajúce hodnote tovaru.⁶ To malo prirodzene dobrý účinok aj na obchodný život danej obce, lebo obchodníci sa radi snažili predať svoj tovar, keď už rozbalil voz. To však mohol vykonať iba vtedy, ak mal na to možnosť, teda bolo zabezpečené miesto výmeny tovaru. Spočiatku mal na to tri príležitosti: na týždennom trhu, na jarmoku a v sklade.⁷ Z týchto mali v Košiciach do polovice 14. storočia iba týždenný trh. Povolenie konať tento trh získalo mesto pravdepodobne už pri získaní host'ovských výsad pred r. 1249. Od 14. storočia sa v Košiciach konali dva týždenné trhy vo štvrtok a v nedeľu. Žiadosť o organizovanie ďalšieho týždenného trhu nasvedčuje tomu, že v meste bol už rušný obchodný život, ktorý prerástol jeden týždenný trh.⁸

Z dôvodu zvyšujúceho sa záujmu si mesto vyžiadalo v r. 1347 povolenie na konanie jarmokov a to na sviatok svätého Michala a sviatok Najsvätejšej Trojice. Neskôr tieto dva jarmoky zanikli a nahradili ich jarmoky na sviatok Najsvätejšieho Kristovho tela a krvi a na sviatok svätej Alžbety. Na konci stredoveku v r. 1517 pribudli ešte ďalšie dva jarmoky, takže v Košiciach sa nakoniec konali až štyri jarmoky.⁹

Dôležitým medzníkom v obchodnom vývoji mesta Košice bolo udelenie tzv. veľkého privilégia kráľom Ľudovítom Veľkým v r. 1347. Týmto privilégiom získalo mesto tzv. právo skladu, pričom kvôli príliš všeobecnému zneniu veľkého privilégia došlo v r. 1361 k jeho úprave. V zmysle dekrétu panovníka museli zahraniční obchodníci prichádzajúci z Ruska, Poľska a ich provincií predať svoj tovar v Košiciach, ba čo viac, ďalej do vnútrozemia ani nesmeli ísť.¹⁰ Tým získali Košice úplné právo skladu (*Sperrstapel*) pre zahraničných obchodníkov prichádzajúcich zo severu a severovýchodu, keďže panovník zakázal obchodníkom pokračovať v ceste.¹¹ Košice obdržali právo podobné tomu, ktoré získal Kolín nad Rýnom v roku 1259, v zmysle ktorého obchodníci prichádzajúci zo zahraničia – aj Uhorska – už vo svojej ceste ďalej nesmeli pokračovať.¹²

Onedlho však kráľ poskytol poľským obchodníkom výnimku spod tohto prísneho košického práva skladu, konkrétne dňa 25. februára 1368, keď im povolil opustiť mesto

⁴ Halaga, Ondrej H. Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom 1275 – 1526. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 93-94.

⁵ 1311. Sedlák, 1980. 392. Pozri: Weisz, 2011. 271, 274–275.

⁶ 1336. Wenzel, 1874. 344.

⁷ Preto spočiatku, lebo po získaní práva skladu zakázali zahraničným obchodníkom predaj na týždenných trhoch a predávať mohli iba na jarmokoch alebo v skladoch. Pozri: Weisz, 2012. 101–102.

⁸ Weisz, Boglárka. Právne pozadie obchodného života Košíc. In Hajduová, Mária – Bartoš, Martin (eds.) Košice v súradniciach európskych dejín. Košice : Mesto Košice – Archív mesta Košice, 2014, 110-126 s.

⁹ Weisz, Boglárka. Právne pozadie obchodného života Košíc. In Hajduová, Mária – Bartoš, Martin (eds.) Košice v súradniciach európskych dejín. Košice : Mesto Košice – Archív mesta Košice, 2014, 110-126 s.

¹⁰ AMK AS D 2. (MNL OL, DF 269 219). Tento dekrét bol prepísaný Ľudovítom I. v roku 1364 AMK AS D3 (MNL OL, DF 269 220), potom Žigmundom v roku 1393 AMK AS D 7 (MNL OL, DF 269 224), posledne menovaný dekrét prepísal jasovský konvent v roku 1422 – AMK AS D 21 (MNL OL, DF 269 236).

¹¹ V súvislosti s právom skladu Krakova a vzťahom ku Košiciam pozri: Kutrzeba, 1902. 20–21.; Halaga, 1975.

¹² Ennen – Eckertz, 1863. 414–416. K právu skladu Kolína nad Rýnom pozri: *Gönnenwein*, 1939. 18–22.; *Kuske*, 1939.

na piaty deň po príchode, ak nedokážu svoj tovar predať v Košiciach za tri celé dni a následne tovar vziať kamkoľvek v Uhorskom kráľovstve alebo mimo neho.¹³ Toto určite vyvolalo protest Košíc, lebo pre mesto boli najdôležitejší poľskí obchodníci. Už dňa 4. augusta 1372 dosiahlo u Ľudovíta I., aby vydal ďalší dekrét, v ktorom uviedol, že poľskí a iní zahraniční obchodníci, ktorí na územie Uhorského kráľovstva prišli z poľského územia, mali svoj tovar povinne zložiť v Košiciach a ďalej ako Košice s ním už postupovať nesmeli.¹⁴

Ďalším krokom Košíc k doplneniu práva skladu bolo rozšírenie tohto práva aj na domácich obchodníkov. Dokázali to v dvoch krokoch: najprv v roku 1388 si kráľom Žigmundom dali potvrdiť, že ich právo sa týka obchodníkov prichádzajúcich z poľských území a nielen cudzincov¹⁵ a v roku 1399 si to dali rozšíriť aj na obchodníkov, ktorí tam smerovali, keďže v tomto roku Žigmund prikázal domácim a zahraničným obchodníkom, najmä tým prichádzajúcim zo Sedmohradska a Veľkého Varadína, aby svoj tovar predali v Košiciach a zakázal im ho odtiaľ dopraviť ďalej.¹⁶ O rok neskôr, teda v roku 1400, sa panovník vyjadril tak, že každý domáci a cudzí obchodník je povinný pri prechode cez krajinu zložiť svoj tovar najprv (*primitus*) v Košiciach.¹⁷ Prirodzene, toto bolo namierené predovšetkým proti Levoči, keďže toto mesto malo tiež záujem na vykúpení tovaru prichádzajúceho z poľských území a od roku 1321 disponovalo právom, ktorým prinútilo obchodníkov prechádzajúcich cez mesto predávať svoj tovar počas 15 dní.¹⁸

Samozrejme, košické právo skladu sa stretlo s odporom tak na strane domácich obchodníkov, najmä z ďalších miest Pentapolitany (Prešov, Bardejov, Levoča a Sabinov), ako aj zo strany poľských obchodníkov. Preto neprekvapuje snaha týchto obchodníkov obísť Košice, proti čomu mesto vehementne protestovalo. Košice si zachovali svoje právo skladu až do konca stredoveku – s väčšími či menšími ústupkami – čím výrazne napomohli obchodom miestnych obyvateľov.

Aby sa zabránilo vzájomným sporom medzi dvomi významnými mestami, uzavreli mestá Krakov a Košice v r. 1394 dohodu tzv. „*pactum mutuum*“. Dohoda obsahovala právo Košíc prepravovať tovar cez Krakov do ďalších krajín, dočasne okrem Pruska, tak ako to bolo predtým. Ďalej právo Krakovčanov slobodne dopraviť svoj tovar do Košíc a zložiť ho tam. Obidve mestá sa zaväzovali pomáhať si s dlžníkmi. Ak by niektorá strana chcela zmluvu vypovedať, mala to oznámiť štyri mesiace vopred.¹⁹

Košickí obchodníci sa stali sprostredkovateľmi v obchodnom živote stredovekého Uhorského kráľovstva, predovšetkým vďaka právu skladu. Náklady svojej činnosti dokázali znížiť za pomoci celoštátneho oslobodenia od platby cla a tridsiatku. Získaním tejto výsady mali Košice také právomoci na území Uhorského kráľovstva, ktoré boli nedostupné pre zahraničných obchodníkov. Ani Norimberg, najvýznamnejšie nemecké obchodné mesto,

---

¹³ CDCC I. 47–48.

¹⁴ AMK AS D 4 (MNL OL, DF 269 221); pozri tiež 1378: AMK AS D 5 (MNL OL, DF 269 222).

¹⁵ AMK AS D 9 (MNL OL, DF 269 226); v roku 1390 Žigmund zakázal Košičanom zastavovať obchodníkov z mesta Sibiu (Rumunsko): Zimmermann – Werner, 1893. 640-641.

¹⁶ AMK AS D 8 (MNL OL, DF 269 225); AMK AS D 10, D 11 (MNL OL, DF 269 227).

¹⁷ AMK AS D 13 (MNL OL, DF 269 229); Prepísaný jasovským konventom dňa 15. júla 1404, AMK AS D15 (MNL OL, DF 269 231) a tiež dňa 27. decembra 1453, AMK AS D 27, D 28 (MNL OL, DF 269 242) AMK AS D 64.

¹⁸ Sedlák, 1987. 300.; K právu skladu Levoče pozri. *Suchý, Michal: Dejiny Levoče I. Košice???? 67–71.*

¹⁹ Halaga, Ondrej H. Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom 1275 – 1526. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 147-151.

oslobodené od platby cla v mnohých oblastiach nebolo schopné získať túto výsadu v Uhorskom kráľovstve.²⁰

Košice museli svoje výsady neustále chrániť, zabezpečiť ich dodržiavanie a aj keď miestami bolo mesto nútené prijať kompromisy, môžeme povedať, že mesto úspešne ochránilo svoje obchodné záujmy a stalo sa jedným z najvýznamnejších obchodných centier Uhorského kráľovstva.

---

²⁰ Pozri: *Ammann, 1970.* 87–194.